Sf. Ioan Hrisostom, Cu privire la întoarcerea din Asia / De regressu (CPG 4394)

Dragoş BOICU•

Abstract:
The homily *De regressu* (CPG 4394) is one of the chrisostomic sermons with an undeniable authenticity that gives us a wonderful picture of how St. John relates to his audience and at the same time offers a demonstration of strength to his rival, Bishop Severian of Gabala, whom he tries to get him to abandon his plans for usurpation of the archbishop's throne.

Keywords:
St. John Chrysostom; Severian of Gabala; Palladius of Helenopolis; De regressu; Ephesus; Constantinople; homiletics.

I

Aşa cum indică şi supranumele, Sfântul Ioan Gură de Aur a fost unul dintre cei mai mari predicatori ai Bisericii, influenţând decisiv omiletica creştină cu elocvenţa şi stilul său aparte direct şi personal. Impactul pe care l-a avut asupra comunităţilor din Antiohia şi Constantinopol este cel mai bine reliefat de numărul mare de cuvântări păstrate, omilii care, de cele mai multe ori, erau notate de tahigrafi sau stenografi în timpul rostirii lor, pentru ca ulterior să fie revizuite de venerabilul episcop care le dădea forma finală[1].

• Asist. Dr. Dragoş Boicu este asistent la Facultatea de Teologie „Andrei Şaguna” din cadrul Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu. Email: dragos.boicu@ulbsibiu.ro

[1] Thomas N. Hall, „John Chrysostom”, în: Thomas N. Hall (ed.), *Sources of Anglo-Saxon Literary Culture. Volume 5: Julius Caesar to Pseudo-Cyril of Alexandria*, (Kalamazoo: Medieval Institute Publications). O serie de ipoteze pe marginea editării acestor omilii în timpul Sfântului Ioan Gură de Aur sunt expuse în Wendy Mayer, Pauline Allen, *John Chrysostom*, Routledge, London & New York, 2000, p. 30-31.

Desigur, între numeroasele piese omiletice hrisostomice (cca 800) de-a lungul timpului au fost inserate foarte multe alte cuvântări (pseudo-Chrysostomica – peste 1000) a căror autenticitate este discutabilă. O parte din aceste cuvântări reprezintă „mozaicuri" din alte texte hrisostomice autentice, similare ca temă, alterate deliberat de compilatori. O altă categorie este alcătuită din lucrări originale ale altor autori care au circulat sub numele Sfântului Ioan. Nu în ultimul rând tot între omiliile pseudohrisostomice găsim texte care aparţineau rivalilor Sfântului Ioan (Severina de Gabala, Atticus al Constantinopolului) şi cărora li s-a asigurat supravieţuirea prin atribuirea lor lui Gură de Aur[2], iar identificarea exactă a paternităţii acestor cuvântări rămâne în continuarea o sarcină dificilă pentru cercetători.

Între textele al căror autor este indubitabil Sfântul Ioan Gură de Aur există o serie de omilii care se disting atât prin stil, dar mai ales prin tematica, respectiv prilejul rostirii lor. Astfel, mărturiile interne (stilul, temele recurente) sunt confirmate de referinţe precise la anumite evenimente din biografia autorului. Între aceste lucrări un loc special îl ocupă cuvântările *De regressu* (CPG 4394) şi *De recipiendo Severiano* (CPG 4395), care alături de omilia lui Severian de Gabala, *De pace* (CPG 4214), au alcătuit un grupaj aparte, cunoscut multă vreme doar prin intermediul traducerilor latine. Aşa cum arăta ilustrul călugăr Bernard de Montfaucon († 1741), unul dintre cei mai acrivici editori ai lucrărilor hrisostomice: „nu deţinem aceste opere decât în latină; textele greceşti fie s-au pierdut de-a dreptul, fie sunt încă ascunse pe undeva. Dar sunt autentice, atât ordinea chestiunilor şi evenimentelor [pe care le abordează] este aşezată (corespunzător) şi o indică stilul însuşi"[3]. Posteritatea a confirmat intuiţia eruditului benedictin, fiind deja descoperite variantele greceşti ale două dintre textele respective. Astfel, la finele secolului al XIX-lea, a fost descoperit originalul grecesc al omiliei lui Severian într-un manuscris păstrat în Mânăstirea Sfântul Sava (Mar Saba) din Palestina, fiind publicată în anul 1891 de A. Papadopoulos-Kerameus[4]. Ceva mai recent Antoine

[2] Wendy Mayer, „John Chrysostom", în: K. Parry (ed.), *The Wiley Blackwell Companion to Patristics*, Blackwell, Oxford, 2015, p. 143-144.

[3] *Tou en hagiois patròs hēmōn Iōánnoū toū Chrysostómou Archiep Kōnstantinoū-poleōs tà Ehyriskómena pánta = Sancti patris nostri Joannis Chrysostomi Archiepiscopi Constantinopolitani opera omnia quae extant : vel quae ejus nomine circumferuntur*, ad mss. codices ... necnon ad savilianam frontonianam editiones castigata, innumeris aucta: nova interpretatione ... praefationibus, monitis, notis, variis lectionibus ... / et copiosissimus indicibus locopletata, opera & studio d. Bernardi de Montfaucon, vol. III, Paris, 1837: „Haec opuscula Latine tantum habemus, Graeca enim vel prorsus amissa sunt, vel latent alicubi. Germana autem esse, tum rerum negotiorumque de quibus agitur series, tum stylus ipse suadet".

[4] *Analecta Hierosolymitikes Stachyologias*, ed. A. Papadopoulos-Kerameus, vol. I, Sankt Petersburg, 1891, p. 15-26.

Wenger († 2009), identifica (1958) şi publica (1961) textul grec al omiliei *De regressu*, găsit într-un manuscris moscovit, datând din secolul al IX-lea: Codex Mosquensi 159, folio 388v^{0}-391^{5}. Comparând varianta greacă cu cea latină, cercetătorul asumpţionist observa existenţa unei fidelităţi literale „surprinzătoare”[6] a textului latin faţă de originalul grec, ceea ce i-a confirmat autenticitatea cuvântării, pe care Sfântul Ioan a rostit-o la revenirea din Asia. Prin urmare avem toate motivele să credem că şi ultima piesă omiletică (*De recipiendo Severiano*) din acest grupaj de texte, despre care se credea până la jumătatea secolului al XIX-lea că au supravieţuit doar în latină, este şi ea autentică, chiar dacă reprezintă doar o formă abreviată, cum a fost şi cazul omiliei severiene *De pace.*

Context

Aşa cum afirmasem deja omilia face trimitere la un eveniment istoric concret din viaţa Sfântului Ioan Gură de Aur: revenirea din vizita sa în Asia, care s-a derulat pe fondul tensiunilor crescânde în rândul episcopilor din preajma Efesului ca urmare a hirotonirii mai multor ierarhi în schimbul unor sume de bani de către arhiepiscopul metropolei.

Reclamanţii s-au adresat ierarhului din capitală, solicitând medierea conflictului şi intervenţia sa, recunoscându-i autoritatea canonică şi implicit jurisdicţia asupra acestor teritorii, cu atât mai mult cu cât Biserica din Constantinopol fusese scoasă din subordinea mitropoliei din Heracleea Traciei şi i se afirmase un primat răsăritean prin canonul 3 la Sinodul II Ecumenic (Constantinopol, 381), care prevedea ca: „episcopul din Constantinopol să aibă întâietate în cinste după episcopul Romei, pentru că [oraşul] acesta este noua Romă”[7].

Lewis Patsavos tinde să creadă că πρεσβεῖα reprezintă mult mai mult decât precizarea unei poziţii într-o ierarhie onorifică, iar dacă la primul Sinod Ecumenic (Niceea, 325) s-a recunoscut puterea jurisdicţională (ἐξουσία) a Alexandriei asupra Egiptului, Libiei şi Pentapolei, la fel trebuie înţeleasă şi acum această întâietate, sau mai bine spus autoritate şi influenţă, care se vor răsfrânge asupra Orientului şi, chiar dacă în canonul 2 sunt menţionate expres regiunile subordonate episcopilor din Efes (Asia), Cezareea Capadociei (Pont) şi din Heracleea (Tracia), din alăturarea

[5] Antoine Wenger, „L'homélie de saint Jean Chrysostome « A son retour d'Asie »”, în: *Revue des études byzantines* 19 (1961), p. 110-123.

[6] *Ibidem*, p. 113

[7] *Canonul* 3, Sinodul III Ecumenic (381): „Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην”, *Canoanele Bisericii Ortodoxe: Note si comentarii*, p. 67.

canoanelor 2 şi 3 ar reieşi de fapt vidul de putere şi ar conferi ierarhului din Constantinopol drepturi jurisdicţionale efective în aceste trei dioceze[8].

Brian Daley ţine să sublinieze că termenul τίμη (cinste) nu trebuie înţeles din prisma sensului contemporan (onoare), întrucât în Antichitate ar fi avut o semnificaţie mult mai largă, fără a fi doar expresia unui rang, deoarece o anumită poziţie în ierarhie era inseparabilă de puterea ce i-o conferea noul statut şi, de aceea, cercetătorul american preferă să traducă πρεσβεῖα τῆς τιμῆς prin „*the prerogatives of office*" (privilegiile funcţiei)[9].

Prin urmare în aprilie 400 episcopul Eusebiu de Valentinopolis aducea în atenţia Sfântului Ioan Hrisostom şi a sinodului permanent din capitală, un dosar ce cuprindea o listă de 7 capete de acuzare la adresa mitropolitului Antonin al Efesului, după cum urmează:

> „prima, că topind odoarele (bisericeşti) a făurit argintărie pentru fiul său; a doua, că luând marmura de la intrarea baptisteriului, a mutat-o în baia personală; a treia, că a luat coloanele bisericeşti, care stăteau de mai mulţi ani (stivuite) şi le-a pus în sufrageria sa; a patra, că fiiul său a săvârşit omor şi îl menţine în slujbă fără nicio pedeapsă; a cincea, că vânzând terenurile lăsate Bisericii de către împărătească, mama împăratului Iulian, şi-a însuşit (banii proveniţi din ele); a şasea, că, lăsându-şi soţia, iarăşi s-a dus la ea şi a făcut copii cu ea; a şaptea, că pentru el este lege şi crez (faptul) de a vinde hirotoniile episcopilor după veniturile (eparhiilor)"[10].

În cadrul procesului de consolidare a autorităţii scaunului episcopal din Constantinopol, dar mai ales în contextul în care Eusebiu de Valentinopolis, i-a forţat mâna în public silindu-l să acţioneze, Sfântul Ioan s-a văzut nevoit să îţi exercite, împotriva voii lui, jurisdicţia asupra Efesului, mai ales în cazul acestor flagrante abateri morale şi canonice. În consecinţă Antonin mitropolitul Efesului a fost convocat la Constantinopol pentru a fi chestionat, punându-i-se în vedere că urmează investigarea acţiunilor sale şi anchetarea episcopilor hirotoniţi în schimbul sumelor de bani, întrucât Sfântul Ioan „a hotărât să ia pe cont propriu (chestiunea) şi

[8] Lewis Patsavos, *The Primacy of the See of Constantinople in Theory and Practice*, http://www.goarch.org/ourfaith/primacy-constantinople/ (21.06.2012).

[9] Brian E. Daley, „Position and patronage in the early Church: the original meaning of Primacy of Honour", în: *JTS* 44 (1993), p. 529-534.

[10] Palladius de Helenopolis, *Dialogul istoric al lui Palladius, Episcopul de Helenpolis, cu diaconul Teodor al Romei: Despre viaţa şi felul de a fi ale Fericitului Ioan Hrisostom, episcopul Constantinopolului*, XIII, în Viaţa Sfântului Ioan, p. 52-56; Teodor al Trimitundei, Despre viaţa, exilul şi necazurile Fericitului Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Constantinopolului, 5, 10, 11, în *Viaţa Sfântului Ioan Gură de Aur*, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu, EIBMBOR, Bucureşti, 2001, p. 99-100.

să meargă el în Asia, pentru a duce la bun sfârşit cercetarea"[11]. În mod surprinzător Antonin nu contestă jurisdicţia Constantinopului asupra Asiei, ceea ce denotă faptul că pentru participanţii la cel de-al Doilea Sinod Ecumenic, respectiv pentru contemporanii Sfântului Ioan Gură de Aur, aceasta era unanim recunoscută. În schimb, temându-se de rezultatele anchetei, Antonin a încercat prin terţi să-l determine pe episcopul Constantinopolului să-şi amâne plecarea în Asia, punându-i-se în vedere că:

> „Este un lucru necugetat ca tu, episcop fiind şi ocrotitor al sufletelor noastre, să părăseşti oraşul, când se află în atâta frământare, şi să mergi în Asia, când martorii pot fi uşor aduşi (aici). Căci se aştepta tulburare din cauza lui Gainas"[12].

Temerile erau în bună parte justificate pentru că acest Gainas, căpetenia goţilor foedereaţi, devenise la finele anului 399 cel mai influent actor de pe scena politică a Imperiului Roman de Răsărit. După execuţia eunucului Eutropie, Gainas încheie un pact cu Tribigild, un alt răzvrătit got, şi ajunge astfel cel mai puternic oficial din Orient. În calitate de *Magister utriusque militiae* îşi încartiruieşte trupele în Constantinopol solicitând lăcaşuri de cult[13] pentru nevoile religioase ale conaţionalilor săi, în marea lor majoritate semiarieni. Din această postură Gainas îşi permite să facă presiuni asupra împăratului Arcadie pentru a-i da ca prizonieri pe prefectul pretorian Aurelianus, pe generalul Saturninus (cel care „negociase" *foedus*-ul din 382 în baza căruia goţii au fost primiţi ca mercenari în armata romană) şi pe comitele Ioan, presupusul amant al împărătesei Eudoxia[14]. Acesta este momentul în care Sfântul Ioan Gură de Aur „intervine din nou"[15], manifestându-şi îndrăzneala (παῤῥησία) faţă de autoritatea seculară sub imperativul ocrotirii drepturilor Bisericii.

Pe fondul escaladării tensiunilor dintre goţi şi locuitorii Constantinopolului izbucneşte un conflict de proporţii, în cursul căruia barbarii din capitală sunt măcelăriţi (vara anului 400 d. Hr.). Sfântul Ioan a fost profund dezamăgit de comportamentul romanilor şi mai ales de incendierea „bisericii goţilor" (ἡ ἐκκλησία τῶν Γότθων)[16] în care Hrisostom desfăşurase o intensă activitate misionară de

[11] Palladius, *Dialogul istoric,* XIV, p. 102.

[12] *Ibidem*.

[13] Sozomen, *HE,* VIII, 4, *PG* 67, 1524.

[14] J.N.D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom-Ascetic, Preacher, Bishop*, Cornell University Press, New York, 1995 pp. 152-153.

[15] Sozomen, *HE,* VIII, 4, *PG* 67, 1524.

[16] Socrates, *HE,* VI, 6, *PG* 67, 680; Sozomen, *HE,* VIII, 4, *PG* 67, 1524. Teodoret al Cyrului, *HE*, V, 30, *PG* 82: 1257. Sozomen şi Teodoret ne asigură că ierarhul nu a făcut nici o concesie în privinţa lui Gainas şi nu i-a dat nici o biserică. Cu toate acestea, Sfântul Ioan nu a putut rămâne indiferent faţă de această vastă populaţie „barbară". De altfel, întemeiase cu câţiva ani înainte o mănăstire pe moşia generalului Promotus, pe partea

atragere a bucellarilor[17] la *fides Nicaena*, cu atât mai mult cu cât aceştia invocaseră dreptul de azil (*ius asyli*), manifestat aici sub forma de *confugium ad ecclesias*. Chiar şi aşa Sfântul Ioan acceptă să joace în continuare un deosebit de important rol politic, întrucât la scurt timp după acest masacru, când Gainas şi trupele sale devastau Tracia, episcopul este considerat singura persoană capabilă să-l înfrunte pe generalul got şi este trimis câteva luni mai târziu într-o misiune diplomatică pentru a trata cu el încetarea ostilităţilor şi găsirea unei soluţii de compromis[18].

Mitropolitul Efesului a profitat de acest răgaz pentru a-i putea influenţa prin mită sau ameninţări pe martorii defavorabili lui şi, „trăgând în felul acesta de timp, a murit Antonin”[19].

O nouă amânare a plecării în Asia a fost determinată de botezarea fiului porfirogenet al împăratului Arcadie şi al Eudoxiei. Încreştinarea lui Teodosie al II-lea, născut la 10 aprilie 401, a fost săvârşită în chip solemn o dată cu celebrarea praznicului Epifaniei, la 6 ianuarie 402. În vreme ce Sfântul Ioan administra Taina Sfântului Botez[20], episcopul Severian de Gabala, favoritul împărătesei, a luat parte în calitate de naş[21], ambii rostind encomioanele cuvenite[22]. Îndeplinind acest act, Hrisostom avea confirmarea sprijinului imperial pentru misiunea asiatică mult amânată[23]. Nu doar relaţiile cu Arcadie erau foarte bune, ci şi cele cu predicatorul de ocazie, Severian care, dacă îi dăm crezare lui Gennadius de Massilia, era adesea invitat de împărat şi de Gură de Aur să rostească omilii, fiind recunoscut ca un fin

---

europeană a Bosforului, pentru goţii care îmbrăţişaseră viaţa monahală, şi pusese la dispoziţia acestei populaţii biserica Sfântului Pavel, care era deservită de goţi ortodocşi, hirotoniţi special pentru a-i păstori pe conaţionalii dispuşi să abandoneze arianismul. Cf. Jacques Zeiller, *Les origins chretiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 415. A se vedea şi Pr. Prof. Vasile Sibiescu, „Activitatea misionară a Sfântului Ioan Hrisosotom printre goţi”, în: *GB*, nr. 3-4/1973, p. 378.

[17] Bucellarius ar însemna literal mâncător de biscuiţi sau pesmeţi – hrana curentă a mercenarilor şi a gărzilor de corp.

[18] Teodoret al Cyrului, *HE,* V, 33, *PSB* 44, p. 239.

[19] Palladius de Helenopolis, *Dialogul istoric*, XIV, p. 104.

[20] La revenirea din primul exil, împărăteasa Eudoxia se delimitează de calomniatorii Sfântului Ioan, pe care îl preţuieşte drept ἱερέα καὶ μυσταγωγὸν τῶν αὐτῆς παίδων (Sozomen, *HE,* VIII, 18, *PG* 67, 1564)

[21] Gennadius Massiliensis, *Liber De Scriptoribus Ecclesiasticis*, XXI, *PL* 58, 1073: „Moritur minore Theodosio, filio suo in baptismo, imperante”. Kenneth G. Holum, *Theodosian Empresses. Women and Imperial Dominion in Late Antiquity*, University of California Press, Berkeley/Los Angeles/Oxford, 1982, p. 73.

[22] Antoine Wenger, „Notes inédites sur les empereurs Théodose I, Arcadius, Théodose II, Léon I”, în: *Revue des études byzantines* 10 (1952), p. 52-53.

[23] J.N.D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom – Ascetic, Preacher, Bishop*, Cornell University Press, New York, 1995, p. 172.

interpret al Scripturii şi un dibaci orator[24] (în ciuda puternicului său accent oriental). Acestui Severian i-au fost delegate sarcinile liturgice şi îndatoririle catehetice, în vreme ce răspunderile administrative au fost încredinţate (arhi)diaconului Sarapion.

Totuşi, încă dinainte de plecarea Sfântului Ioan în turneul său asiatic se simţea o animozitate, dacă nu chiar o tensiune între Sarapion şi Severian, diaconul fiind convins că episcopul sirian încerca să-l eclipseze pe Hrisotom, pentru a-i submina autoritatea şi pentru a-i lua locul binefăcătorului său[25].

Ambiţios de fel şi oportunist, Severian a devenit rapid predicatorul favorit al perechii imperiale şi şi-a creat un renume, dobândind popularitate în rândul constantinopolitanilor, seduşi de intervenţiile sale exegetice. În calitate de locţiitor al Sfântului Ioan, Severian avea acces neîngrădit la curtea imperială, iar împărăteasa Eudoxia şi anturajul ei l-au considerat un îndrumător spiritual mult mai înţelegor şi accesibil, decât exigentul Hrisostom. Deşi misiunea sa în Asia indica puternica susţinere de care Sfântul Ioan se bucura din partea împăratului, absenţa relativ îndelungată şi promovarea unui ierarh dornic şi capabil să se înconjoare cu oamenii influenţi de la curte, reprezentau un risc pentru desfăşurarea activităţii pastorale şi pentru consolidarea autorităţii arhiepiscopului din Constantinopol[26]. J.N.D. Kelly consideră deşi este dificil să se facă o reconstituire precisă a evenimentelor, nu există nicio îndoială că diferite persoane sau grupuri ostile Sfântului Ioan au profitat de absenţa sa îndelungată şi de prezenţa lui Severian pentru a se reuni şi pentru a alcătui o opoziţie organizată. „Nu a fost nici primul, şi în mod cert nici ultimul cârmuitor încrezător care a întreprins o călătorie îndelungată departe de reşedinţa sa, doar pentru a descoperi la întoarcere că atmosfera politică de acolo s-a schimbat semnificativ”[27].

Dar momentan, autoritatea cu care Sfântul Ioan Hrisostom acţionează se datorează şi faptului că se bucura de o influenţă deosebită în această perioadă, iar prestigiul scaunului episcopal este într-o continuă creştere, sau cel puţin aşa reiese din relatarea lui Sozomen care aminteşte de vizita canonică în Asia, Frigia şi Lycia, menită să restabilească ordinea în comunităţile din jurisdicţia Constantinopolului[28].

Astfel, după lungi tergiversări, în prima jumătate a lunii ianuarie 402, nesocotind starea de sănătate precară, precum şi inoportunitatea unui voiaj pe mare

---

[24] Gennadius Massiliensis, *Liber De Scriptoribus Ecclesiasticis*, XXI, *PL* 58, 1073: „Severianus, Gabalensis Ecclesiae episcopus, in divinis Scripturis erudis, et in homiliis declamator admirabilis fuit. Unde et frequenter ab episcopo Ioanne et imperatore Arcadio, ad faciendum sermonem Constantinopolim vocabatur. Legi eius expositionem in Epistolam ad Galatas et de baptismo et Epiphaniae solemnitate libellum gratissimum”.

[25] J.N.D. Kelly, *op. cit*., p. 183.

[26] *Ibidem*, p. 181-182.

[27] *Ibidem*, p. 183.

[28] Sozomen, *HE*, VIII, 6, *PG* 67, 1529.

până la deschiderea sezonului de navigaţie (10 martie)[29], Sfântul Ioan s-a aventurat în această vizită deloc lipsită de peripeţii şi primejdii. Ajuns în cele din urmă la Apamea unde era aşteptat de episcopii Palladius de Helenopolis, Cirinus de Calcedon şi Pavel de Heraklea, Gură de Aur s-a îndreptat grabnic către Efes, cu scopul de a hirotoni un nou episcop al acestei metropole în prezenţa unui sobor de 70 de ierarhi veniţi din Lidia, Asia şi Caria[30]. Potrivit lui Sozomen, noul titular era unul dintre oamenii de încredere ai Sfântului Ioan, un anume Heraclides, originar din Cipru, care îi slujise vreme de trei ani ca diacon şi care îmbrăţişase vieţuirea monastică pe care o deprinsese în Sketis, fiind cel mai probabil discipol al faimosului Evagrie († 399)[31].

Acelaşi istoric ne pune în vedere că în cursul acestei deplasări în Asia, întâistătătorul Constantinopolului a depus 13 episcopi din Licia, Frigia şi chiar şi pe Gherontie al Nicomidiei, deşi păstoriţii aceluia au opus o dârză şi îndelungată rezistenţă[32]. Diaconul Teodor din Roma aminteşte de 16 epicopi depuşi[33], în vreme ce Palladius, însoţitor al Sfântului Ioan Gură de Aur în acest periplu, arată că a fost vorba de doar 6 ierarhi. Cu privire la aceştia episcopul de Helenopolis spunea:

> „Stăruind martorii […] conştiinţa lor fiind zdruncinată, au mărturisit de bunăvoie şi fără multă strâmtorare: «Este evident că am dat (mită) şi am fost hirotoniţi şi considerăm că trebuie să fim eliberaţi (din mâna) Senatului. Acum vă rugăm, dacă ne este permis, ca noi să rămânem în slujba Bisericii, pentur ca aurul, cel puţin, pe care l-am dat, să-l luăm (înapoi). Pentru că unii dintre noi am dat şi vasele femeilor noastre». În această situaţie, Ioan a promis sinodului că el, cu ajutorul lui Dumnezeu, îi va elibera (din mâinile) Senatului şi că-l va ruga pe împărat (să procedeze în acest sens). «Voi, însă (a zis Ioan), porunciţi ca ei să-şi ia (înapoi) de la moştenitorii lui Antonin ceea ce au dat; (cât priveşte cererea lor), ei să se împărtăşească în altar, dar (să nu facă parte dintre episcopi, ci) dintre preoţi, pentru ca nu cumva aceste (greşeli fiind uşor) iertate, să devină obicei iudaic sau egiptean (faptul) de a vinde sau cumpăra preoţia […]»”[34]

Pe baza unei afimaţii extrem de neclare a patriarhului Proclus[35], se crede că în cursul şederii la Efes, ierarhul antiohian ar fi determinat mulţimile de creştini să ia

---

[29] J.N.D. Kelly, *op. cit.,* p. 173-174.

[30] Socrates, *HE*, VI, 11, *PG* 67, 697. Palladius, *Dialog istoric*, XIV, p. 104.

[31] Sozomen, *HE*, VIII, 6, *PG* 67, 1529. A se vedea şi Palladius, *Dialog istoric*, XV, p. 107.

[32] Sozomen, *HE*, VIII, 6, *PG* 67, 1529.

[33] Palladius, *Dialog istoric*, XIII, p. 98.

[34] *Ibidem*, XV, p. 106.

[35] Este vorba de Omilia XX rostită de Proclus probabil cu prilejul aducerii sfintelor moaşte ale Sfântului Ioan Hrisostom la 27 ianuarie 438. Textul, păstrat doar în latină,

cu asalt şi să dărâme templul zeiţei Arthemis, dar niciunul dintre istoricii bisericeşti nu consemnează vreo confruntare majoră a Sfântului Ioan cu păgânii, cu atât mai puţin distrugerea acestui edificiu unic, eveniment care n-ar fi putut rămâne fără ecou.

Socrates mai reţine din această vizită că întorcându-se în capitală, în virtutea acestei autorităţi sporite pe care o acumulase prin acţiunile sale, Sfântul Ioan a confiscat mai multe biserici care aparţineau quartodecimanilor şi novaţienilor, deşi gestul nu era întemeiat pe vreun edict imperial[36], comiţând astfel un abuz.

Întorcându-se din Bithynia, Sfântul Ioan a traversat Bosforul şi a intrat în Constantinopol către finele lunii aprilie 402, la două sau trei săptămâni după sărbătorirea Sfintelor Paşti (6 aprilie). Mulţimile l-au întâmpinat entuziasmate, purtându-l triumfal din port până în faţa palatului episcopal[37]. A doua zi, în catedrală, sincer copleşit de bucuria revederii a rostit o omilie plină de sensibilitatea pastorală mulţumindu-le păstoriţilor săi pentru statornicia în credinţă arătată pe durata absenţei sale, precum şi pentru primirea fastuoasă făcută.

Text

Cuvântarea „Cu privire la revenirea sa din Asia" a fost cunoscută până relativ recent strict prin intermediul unei îndelungate tradiţii manuscrise latine, iar din variantele transmise, de departe cea mai inteligibilă a fost cea păstrată în manuscrisul E Vaticano lat. 3836, fol. 248V-252V, făcând parte din aşa-numitul *Omiliar al lui Agimond*, datând din secolul al VIII-lea, în care sunt reunite îndeosebi lucrări ale autorilor patristici latini, în special africani, textele hrisostomice fiind atribuite Fericitului Augustin sau papei Leon cel Mare. Versiunea latină ar fi fost însă mult mai veche, datând chiar din prima jumătate a secolului al V-lea[38], fiind realizată cel mai probabil de către diaconul pelagian Anianus de Celeda. Antoine Wenger considera că această traducere ia uneori forma unei glose foarte latine în fond şi formă[39].

Exordiul textului grec este aproape identic cu cel al unei alte omilii atribuite Sfântului Ioan, *In laudem conceptionis sancti Iohannis Baptistae* (CPG 4518), în

---

conţine afirmaţia: „*Omnem enim locum ab errore liberavit. In Epheso, artem Midae nudavit; in Phrygia, Matrem que dicebatur deorum, sine fillis fecit; in Caesarea, publicana meretricia honors vacua despoliavit* [...]", *PG* 65: 832. Pe larg pe marginea acestui pasaj a se vedea Dragoş Boicu, „Proclu al Constantinopolului Laudatio Sancti Ioannis Chrysostomi (C*PG* 5819)", în: *RT* 3/2017, p. 233-234, nota 53.

[36] Socrates, *HE*, VI, 11, *PG* 67, 697.

[37] J.N.D. Kelly, *op. cit.,* p. 181.

[38] Antoine Wenger, „L'homélie de saint Jean Chrysostome « A son retour d'Asie »", p. 110

[39] *Ibidem*, p. 113.

vreme ce paragrafele următoare par să fie inspirate din textul *In nativitatem Iohannis Baptistae* (CPG 4736), motiv pentru care unii cercetători au considerat cuvântarea la zămislire o compilaţie de tip „mozaic", în vreme ce alţii au ales să-l identifice pe Proclu al Constantinopolului drept autor. Însă această similitudine nu reprezintă un contrargument pentru parternitatea hrisostomică a predicii *De regressu*, ci confirmă autenticitatea textului.

În ceea ce priveşte conţinutul se pot distinge câteva teme şi motive mai importante. Încă de la bun început autorul construieşte o analogie între soarta sa şi a profetului Moise, arătând că spre deosebire de acela, care, părăsindu-şi poporul vreme de 40 de zile, pe când se suise pe muntele Horeb, i-a găsit pe evrei dezbinaţi şi căzuţi în idolatrie, Sfântul Ioan îşi găseşte fiii duhovniceşti stăruind în dreapta-credinţă. Primirea entuziastă îi confirmă că acesta este raiul său, cu mult superior Edenului în care şarpele ispitea, Eva ademenise, iar Adam căzuse. Spre încântarea sa şi-a găsit poporul cinstindu-l pe Dumnezeu, opunându-se ereticilor şi săvârşind Sfintele Taine.

Chiar dacă nu a reuşit să prăznuiască sărbătoarea Paştilor împreună cu comunitatea sa, ei se pot bucura împreună de celebrarea morţii şi Învierii Domnului Hristos în fiecare liturghie. Nici neofiţii care nu au primit Sfântul Botez din mâinile sale să nu se întristeze căci harul primit prin slujirea oricărui cleric este acelaşi dar al Duhului Sfânt împărtăşit de Hristos, Care este prezent la administrarea Tainei, îndrumând mâna slujitorilor Săi[40].

În tot timpul pe care l-a petrecut departe de credincioşii încredinţaţi lui, nu a fost nicicum înstrăinat, ci mai vârtos era legat prin legătura dragostei, rugându-se necontenit pentru ei, dar şi cerând rugăciunile lor constante pentru sine. Preţuirea pe care credincioşii i-o arată îl subjugă prin legături indisolubile de comunitatea sa. Dibăcia oratorului este reliefată de faptul că nu ratează nici un prilej de a exploata relaţia de afecţiune dintre sine şi turma sa, folosindu-se de fiecare oportunitate pentru a insera crâmpeie cu conţinut teologic.

Subtext

Tonul afectuos, pasional şi convingător ar putea fi explicat şi de faptul că era conştient că deşi se putea baza pe susţinerea necondiţionată a auditoriului său, în capitală existau alte cercuri sau grupări de a căror loialitate nu putea fi sigur[41].

Fără o cunoaştere mai profundă a împrejurărilor în care a fost rostită omilia, cititorul de astăzi nu poate să surprindă fina şi amara ironie cuprinsă în câteva pasaje ale cuvântării, care, poate, erau evidente ascultătorilor Sfântului Ioan, şi chiar

[40] J.N.D. Kelly, *op. cit*., p. 181.
[41] *Ibidem*, p. 182.

potenţate de gesturile şi mimica sa, ori de alte elemente de exprimare nonverbală[42]. Probabil unii dintre ascultători au simţit că referinţele la şarpele amăgitor şi ispititoarea Evă vizau o situaţie particulară, ştiind precis la cine se referă şi pe cine anume indica prin menţionarea viţei sălbatice ori a măslinului nealtoit, care aveau nevoie de îngrijire pentru a deveni roditoare. Era uşor de intuit de constantinopolitanii mai avizaţi că se făceau trimiteri subtile la Severian şi activitatea sa de „seducător".

Ceea ce poate nu cunoşteau era faptul că diaconul Sarapion îi furniza constant informaţii despre cele ce se petreceau în Constantinopol, în special cu privire la ascensiunea episcopului Severian, pe care Sfântul Ioan îl primise cu drag, oferindu-i găzduire în palatul său episcopal şi punându-i la dispoziţie amvonul catedralei din capitala orientală a Imperiului. Cu siguranţă, aceste veşti care l-au alarmat şi întristat pe marele ierarh care nu se sfieşte să apeleze la un motiv biblic foarte interesant, şi anume: fidelitatea conjugală ca alegorie pentru relaţia dintre Dumnezeu-Mirele şi poporul său-mireasă. Dar aici intervine ingeniozitatea hrisostomică care transferă implicaţiile acestei relaţii la nivelul legăturii dintre episcop şi comunitatea sa, o legătură indisolubilă precum căsnicia, căci aşa cum arăta Mântuitorul, completând practica vetero-testamentară (Dt 24, 1-4), „oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, o face să săvârşească adulter, şi cine va lua pe cea lăsată săvârşeşte adulter" (Mt 5, 32; 19, 9; Mc 10, 11; Lc 16, 18).

> „Ştiam chiar că soţia promisă mie este păzită prin castitate, aşa cum este obiceiul să se întâmple în căsătoria civilă. Într-adevăr, dacă bărbatul a aflat că are o soţie neruşinată, nu o lasă decât să se îngrijească de casă, iar dacă ar fi silit pentru o vreme să călătorească, este forţat (de neîncredere) să se întoarcă degrabă, ca şi cum ar fi mânat de un oarecare ghimpe al suspiciunii. Dar cel care are (soţie) cuminte şi înfrânată, întârzie liniştit afară, considerând suficient caracterul soţiei ca străjer pentru paza ei. […] Nu degeaba ziceam că, fiind absent bărbatul, soţia credincioasă îi respinge pe adulteri" (§ 3-4, 11).

Sfântul Ioan Gură de Aur laudă fidelitatea constantinopolitanilor care nu au respins doar atacurile ereticilor, ci implicit şi îndemnurile seducătoare ale rivalului său, rămânându-i devotaţi, aşa cum reiese din manifestarea zgomotoasă a bucuriei maselor la revederea lui.

Această viziune asupra relaţiei pe care păstorul trebuie să o aibă cu comunitatea sa va fi reluată de sfântul ierarh în contextul depunerii sale samavolnive şi deportării la Cucuz, când îi va scrie episcopului Chiriac, surghiunit şi el, despre Arsacius, pe care îl acuză de uzurparea tronului arhieresc, contestând canonicitatea şi legitimitatea alegerii lui ca episcop al Constantinopolului (404-405):

[42] *Ibidem*, p. 182.

„Am auzit şi eu de flecarul acela, de Arsacius, pe care l-a pus împărăteasa pe scaunul episcopal, că i-a prigonit pe toţi fraţii care n-au vrut să aibă părtăşie cu el, pe mulţi dintre ei i-a aruncat în închisoare din pricina mea. Are înfăţişare de oaie, dar este lup; are chip de episcop, dar este adulter. Că este adulteră femeia care trăieşte cu un alt bărbat cât timp bărbatul ei este în viaţă. Tot aşa şi acesta este adulter, nu cu trupul, ci cu duhul, că, fiind eu în viaţă, mi-a răpit scaunul Bisericii”[43].

Dinamica acestei relaţii dintre sacerdot şi comunitate este foarte complexă şi depăşeşte cu mult nişte obligaţii „contractuale”. Indisolubilitatea legăturii este indicată de termenul „δουλεία” (sclavie) care ca şi echivalentul latin „servitium” (slujire / sclavie) evidenţiază convingerea Sfântului Ioan că iubirea necondiţionată ce o poartă păstoriţilor săi nu poate fi mai presus decât propria libertate şi nici nu caută eliberarea de un astfel de angajament pe care şi-l asumă voluntar:

„Iar eu sunt robul iubirii voastre. Adunându-vă, m-aţi făcut al vostru nu cu bani, ci arătându-mi dragoste. Desigur că mă bucur predându-mă unei astfel de slujiri şi nu doresc să fiu vreodată dezlegat de această ascultare, [căci este mai de preferat această sclavie decât diadema (imperială), această robie agoniseşte Împărăţia cerurilor], de vreme ce această slujire îmi este mai de dorit decât libertatea. Această slujire îmi rânduieşte jilţ împreună pe acea fericită estradă [a altarului], această slujire nu este (determinată) de necesitate, ci de liberul arbitru (§ 9)”.

Iubirea comunităţii este motorul care îl pune în mişcare pe sacerdot, şi autorul găseşte potrivit să ilustreze modul concret în care fiecare enoriaş îşi poate manifesta această dragoste, participând la efortul pastoral de conducere a eparhiei:

„Rugăciunile voastre îmi sunt zid şi tărie. Să nu zică (cineva): eu sunt laic, în ce chip mă voi putea ruga pentru sacerdot? Ascultă Scriptura care zice: «rugăciunea să fie neîncetată» (FA 12,5). […] O astfel de întărire aştept de la voi (§ 19-21)”.

Un detaliu care merită evidenţiat este menţionarea de către Sfântul Ioan a sintagmei „in illud tribunal beatum / ἐν τῶ βήματι ἐκείνῳ” (acea fericită tribună). Traducerea termenului „tribunal” sau a corespondentului grec „βῆμα”, poate ridica o serie de dificultăţi, putându-se opta pentru „scaun de judecată”, aşa cum o face Wendy Mayer în traducerea engleză a textului, conferindu-i o valenţă eshatologică[44]. Un alt sens al termenilor este cel de „platformă înălţată”, „altar”, „sanctuar” sau

[43] Sf. Ioan Gură de Aur, *Epistola 125*, în:. Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrisorile către persoane oficiale, către diaconiţa Olimpiada, către alte persoane*, trad. de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, Bucureşti, 2008, p. 215.

[44] Wendy Mayer, Pauline Allen, *op. cit*, n. 20, p. 213 (101): „tribunal i.e. at the Last Judgement”.

„prezbiteriu", aşa cum apare menţionat în can. 56 (Laodiceea, 343), sau, mai bin zis, synthronos, spaţiul unde se găsea tronul episcopal de unde protosul comunităţii prezida reuniunea liturgică.

Clarificarea acestui termen este deosebit de relevantă pentru subtextul omiliei, pentru că dacă ţinem cont de contextul istoric şi al concurenţei ce se profilează între Sfântul Ioan şi Severian, caz în care cuvântarea hrisostomică este o încercare flagrantă de a reaprinde entuziasmul susţinătorilor săi după lunga sa absenţă, referirea la tronul episcopal era importantă pentru revendicarea autorităţii sale.

În vreme ce preoţii predicau din amvonul plasat relativ central în nava bisericilor, episcopii care prezidau celebrarea euharistică predicau şezând pe thronos-ul lor dintr-o poziţie mai înaltă în absida altarului[45] (ex cathedra). O aparentă neconcordanţă poate fi ridicată de pronumele demonstrativ de depărtare „illud / ἐκείνῳ"[46], ceea ce înseamnă că predicatorul nu se afla pe tronul său, ceea ce contravenea statutului său de episcop. Dar Sfântul Ioan era un ierarh neconvenţional şi atât Socrates Scolasticul[47] cât şi Sozomen[48] afirmă că la Constantinopol, Hrisostom predica ocazional din amvon. Prin urmare, deşi amvonul este de obicei asociat cu preotul omilist, iar tronul de pe estrada altarului cu episcopul, împrejurările puteau impune ca episcopul ce predică să părăsească synthronos-ul pentru amvon[49].

Iar în cazul de faţă Sfântul Ioan trebuia să facă o demonstraţie de forţă, ceea ce ar sugera că predica şezând pe tronul episcopal. Dar pe de altă parte, conţinutul şi tonul foarte afectuos al omiliei, în care se vorbeşte despre iubirea reciprocă care îl înrobeşte pe episcop, indică o reacţie menită să răspundă primirii călduroase făcute de constantinopolitani în ziua precedentă. Întreaga cuvântare transmite o stare pozitică şi o bucuruie autentică, aproape copilărească, a păstorului care s-a alăturat turmei sale. Sfântul Ioan pare să reacţioneze constant de-a lungul predicii la vibraţia mulţimii, iar pentru orator versat ar fi fost total inadecvat să iubească despre afecţiune reciprocă izolat în marginea synthronos-ului şi de aceea este mai plauzibil ca ierarhul să fi rostit omilia în mijlocul comunităţii de pe amvon, ceea ce ne-ar permite să identificăm „illud tribunal beatum" cu tronul arhieresc de pe estrada altarului.

---

[45] Wendy Mayer, „The dynamics of liturgical space. Aspects of the interaction between John Chrysostom and his audiences", în: *Ephemerides Liturgicae* 111 (1997), p. 110-111.

[46] Îi mulţumesc pe această cale doamnei Wendy Mayer pentru evidenţierea acestui aspect.

[47] Socrates, *HE,* VI, 5, *PG* 67, 1524

[48] Sozomen, *HE,* VIII, 5, *PG* 67, 1524

[49] Wendy Mayer, „The dynamics of liturgical space", p. 115.

Nu în ultimul rând, în această omilie autorul exploatează conştient emoţiile auditoriului, lăsându-se purtat de aclamaţiile constantinopolitanilor. Intensitatea exagerărilor retorice, flatarea ascultătorilor şi expresiile de falsă modestie, confirmă fascinaţia pe care o exercita asupra audienţei pe care o avea în palmă. În acelaşi timp, cuvântarea este o demonstraţie de forţă menită să descurajeze orice tentativă de acaparare a tronului arhieresc. Vorbind despre forţa transfiguratoare a acestui nou Eden, în care Hrisostom se consideră instrumentul atingerii adevăratului potenţial al sufletelor încredinţate lui (§ 8), predicatorul îşi permite să se joace cu imagini cu impact foarte puternic asupra rivalilor săi, confirmând reacţia explozivă a maselor fidele şi îndemnându-i pe cei tentaţi de uzurpare să se răzgândească, pentru că

> „fiind absent păstorul, (turma) îi alungă pe lupi; […] Saltă oile şi nicăieri (nu se găseşte) lupul. Căci şi dacă s-ar afla pe undeva a şi fost găsit preschimbat în oaie (§11, 19)".

Probabil autorul a inserat aici o observaţie făcută chiar în momentul rostirii cuvântului, sesizând reacţiile lui Severian, care, în faţa evidenţei, abandonează, temporar, planurile de ascensiune şi realizează pericolul situaţiei la care s-ar expune dacă ar continua cu intrigile.

Folosindu-ne de aceste repere avem acces la câteva chei hermeneutice suplimentare ce ne permit să desluşim sensul aluziilor Sfântului Ioan.

II
Omilia cu privire la întoarcerea Sfântului Ioan Gură de Aur din Asia[50]

Aici începe omilia Sfântului Ioan Gură de Aur, când s-a întors din Asia în Constantinopol

1. Moise, acel mare slujitor al lui Dumnezeu, capetenia profeţilor, cel care a străbătut (cu piciorul) marea, cel care mână văzduhul[51], cel care a aşternut masă[52] (poporului), care a fost abandonat de cea care l-a născut şi salvat de prigonitoare

[50] Traducerea este realizată după versiunea latină din manuscrisul *E Vaticano lat*. 3836, fol. 248V-252V, publicată de Antoine Wenger, „L'homélie de saint Jean Chrysostome « A son retour d'Asie »", p. 113-123, consultând permanent versiunea greacă şi indicând diferenţele dintre cele două variante acolo unde a fost cazul, respectiv completând elementele prezente doar în textul grec. În acelaşi timp nu am considerat necesar să mai evidenţiez pasajele prezente doar în textul latin întrucât ele dau o cursivitate firească discursului, aşa cum se şi cuvenea pentru „o glosă foarte latină în fond şi formă".

[51] Aeris agitator – lit.: cel care controlează vremea, probabil o referinţă la o parte din plăgile care s-au abătut asupra Egiptului (Iş cap. 7-12). Echivalentul grec ὁ τοῦ ἀέρος ἡνίοχος este deopotrivă de incert ca sens.

[52] „Mană" în versiunea greacă.

(desigur [ştiţi] că pe el l-a născut mama sa, dar egipteanca l-a luat şi l-a crescut) şi care a fost crescut în Egipt, care sălăşluieşte în cer, care a ridicat un astfel şi atât (de mare) trofeu [asupra egiptenilor; a încremenit marea şi a despicat în două piatra şi a vorbit cu Dumnezeu ca şi cu un prieten][53].

2. Când un asemenea om şi-a părăsit poporul vreme de patruzeci de zile, l-a aflat pe el făcând idoli şi provocând dezbinări[54]. Dar (eu am lipsit) nu doar patruzeci de zile, ci şi cincizeci şi o sută şi mai mult, şi v-am aflat pe voi bucurându-vă şi filozofând şi stăruind în frica lui Dumnezeu. Nu că eu aş fi mai mare decât Moise. Doamne fereşte! De fapt a zice aşa ceva este o nebunie extremă, ci pentru că poporul acesta este mai sobru[55] decât poporul acela.

3. De aceea şi acela (Moise), coborând din munte, l-a apostrofat pe Aaron pentru dezbinarea poporului şi mâniindu-se s-a pornit împotriva lui, pentru că a cedat voinţei lor. Dar venind eu, voi împleti laudele şi cununile voastre. Acolo unde (are loc) nesocotirea legii, acolo urmeaza acuzarea şi este necesară mustrarea; iar acolo unde (este) îndreptarea, acolo (sunt) laudele şi elogiile şi cununile. Şi chiar dacă am întârziat afară mai mult timp, mă încredeam în sentimentul iubirii şi în corectitudinea credinţei voastre. Ştiam chiar că soţia promisă mie este păzită prin castitate[56], aşa cum este obiceiul să se întâmple în căsătoria lumească[57].

4. Într-adevăr, dacă bărbatul a aflat că are o soţie neruşinată, nu o lasă decât să se îngrijească de casă, iar dacă ar fi silit pentru o vreme să călătorească, este forţat (de neîncredere) să se întoarcă degrabă, ca şi cum ar fi mânat de un oarecare ghimpe al suspiciunii. Dar cel care are (soţie) cuminte şi înfrânată, întârzie liniştit afară, considerând suficient caracterul soţiei ca străjer pentru paza ei[58].

5. Iată ce ni s-a întâmplat mie şi lui Moise. Într-adevăr, pentru că acela avea de soţie sinagoga incorigibilă, a lăsat-o [pentru un timp, urcând pe Horeb] şi ea s-a desfrânat, Dumnezeu l-a îndemnat zicând: „Scoaltă-te, coboară, pentru că poporul tău s-a răzvrătit” (*Iş* 32, 7). Dar eu nu am primit nicio poruncă de acest fel şi când m-a cuprins boala trupului, nu m-a tulburat absenţa voastră, ci am aşteptat liniştit leacul

[53] Adaos prezent în versiunea greacă.

[54] „L-a aflat pe el în răzvrătire şi în nelegiuire” în versiunea greacă.

[55] „Mai cumpătat” în versiunea greacă.

[56] „Ştiam că soţia mea este o femeie care râvneşte să fie cumpătată” în versiunea greacă.

[57] In saeculari coniugio – lit.: în căsnicia lumească.

[58] Lit.: considerând suficiente moravurile soţiei în locul supravegherii ei de către paznici.

suferinţei[59] mele în privinţa voastră. „Căci nu au nevoie de doctor cei sănătoşi, ci cei care sunt bolnavi" (*Mt* 9, 12).

6. Căci şi dacă am întârziat puţin [ca să ajung] la voi, aceasta nu a fost în detrimentul vostru, ci s-a făcut spre sporirea voastră. Din contră, cele ce au fost îndreptate prin intermediul meu, (dar) într-o mai mare măsură prin harul lui Dumnezeu, reprezintă cununa voastră, înfăptuirea voastră. Şi astfel mă bucur şi salt şi am impresia că aş zbura şi nu sunt în stare să vestesc măreţia acestei bucurii. Deci ce voi face? În ce chip voi arăta veselia minţii mele? Invoc spre mărturie conştiinţa voastră pe care o văd că este plină de bucurie de la venirea mea. Pentru că (această) bucurie este cununa şi lauda mea.

7. Dacă prezenţa mea, a unui (singur) bărbat, a umplut atâta popor de o astfel de încântare, cu cât mai mult credeţi (că mă umple) pe mine bucuria deplină la vederea voastră. Văzând pe un (singur) fiu, Iosif, bătrânul Iacov s-a bucurat şi s-a înviorat cu duhul, dar pe de altă parte, eu nu (privesc) un Iosif, ci pe voi pe toţi vă văd asemănători aceluia[60].

8. Şi mă bucur pentru că am dobândit raiul meu, mai bun decât acel rai (de demult). Căci acolo şarpele stătea la pândă, iar aici Hristos săvârşeşte tainele[61]; acolo Eva a ademenit, iar aici Biserica este încoronată; acolo Adam a fost amăgit, iar aici poporul s-a alipit de Dumnezeu; acolo (erau) arbori feluriţi, iar aici (sunt) diferite daruri[62]. În grădina raiului arborii s-au veştejit, (dar) în Biserică pomii au dat roade; în acel rai fiecare fel de semănătură a stăruit în starea sa[63], (iar) în acest adevărat rai, dacă voi găsi mlădiţă sălbatică, o voi preface în viţă roditoare; dacă voi afla un măslin sălbatic, îl voi preschimba în măslin veritabil. O astfel de însuşire [transfiguratoare] are acest pământ.

9. Pentru aceasta mă bucur, şi trec cu vederea scuzele[64]; dar primiţi, iubiţilor, scuzele mele căci cu adevărat lungimea unui astfel de timp ne-a îndepărtat pe noi. Dacă îl trimiteţi undeva pe slujitor, oare nu-l cercetaţi pe cel care se întoarce şi care sunt pricinile pentru care ar fi zăbovit, unde a irosit atâta timp? Iar eu sunt robul iubirii voastre. Adunându-vă, m-aţi făcut al vostru[65] nu cu bani, ci arătându-mi

---

[59] În versiunea greacă textul este mai puţin explicit, iar referirile la boală ar avea valenţa unei afecţiuni de care suferea Biserica, în cazul respectiv este vorba de simonia cu care se confrunta comunitatea din Efes şi împrejurimi.

[60] „Văzând nu unul, ci zeci de mii unele după altele şi poporul în întregimea lui" în versiunea greacă.

[61] „Hristos ne iniţiază în Taine" în versiunea greacă.

[62] „Daruri diferite şi duhovniceşti" în versiunea greacă.

[63] „Şi ceea ce este de mirare, acest paradis nu doar conservă plantele [în starea lor], ci le şi preschimbă" în versiunea greacă.

[64] Satisfactio – lit.: dezvinovăţirea.

[65] Emistis – lit.: m-aţi dobândit.

dragoste. Desigur că mă bucur predându-mă unei astfel de slujiri[66] şi nu doresc să fiu vreodată dezlegat de această ascultare, [căci este mai de preferat această sclavie decât diadema (imperială), această robie agoniseşte Împărăţia cerurilor][67], de vreme ce această slujire îmi este mai de dorit decât libertatea. Această slujire îmi rânduieşte jilţ împreună pe acea fericită estradă [a altarului][68], această slujire nu este (determinată) de necesitate, ci de liberul arbitru[69].

10. Oare cine nu slujeşte de bunăvoie iubirii voastre, iubiţilor (mei) preafrumoşi? Chiar dacă aş avea sufletul de piatră, l-aţi face mai moale decât ceara. Ce voi spune despre dorul vostru şi despre bunăvoinţa pe care mi-aţi arătat-o ieri?[70] În ce fel vocile voastre au străpuns cerul cu bucurie? Sfinţind însuşi aerul [cu strigătele voastre], faceţi din cetate o Biserică. Eu eram cinstit şi Dumnezeu a fost slăvit, ereticii au fost ruşinaţi, Biserica a fost cu adevărat încununată, [voi aţi fost aclamaţi în public][71]. Pentru că mare este bucuria mamei când fiii saltă şi mare bucuria păstorului când saltă mieii turmei[72].

11. Am venit la bucuria virtuţilor voastre, am aflat că v-aţi luptat cu ereticii când s-au purtat nedrept cu voi la botez şi i-aţi ruşinat[73]. Nu degeaba ziceam că, fiind absent bărbatul, soţia credincioasă îi respinge pe posibilii amanţi[74], că, fiind absent păstorul, (turma) îi alungă pe lupi; marinarii fără căpitan au salvat corabia, soldaţii fără comandant au repurtat victoria, ucenicii fără îndrumător au făcut progrese, fiii s-au întărit fără tată, ba din contră, oare nu (sunt) mai mari fără tată? Sporirea voastră este bucuria mea, fala mea, cununa mea.

---

[66] Servitium – lit.: sclavie. Aceeaşi nuanţă reiese şi din versiunea greacă prin utilizarea termenului δουλεία de-a lungul (ep)anaforei din această construcţie.

[67] Adaos prezent în versiunea greacă.

[68] Traducerea termenului „tribunal" sau a corespondentului grec „βῆμα", poate ridica o serie de dificultăţi, putându-se opta pentru „scaun de judecată", aşa cum fac Wendy Mayer şi Pauline Allen în traducerea engleză a textului ca o referinţă eshatologică, „tribunal i.e. at the Last Judgement" vd. *op. cit*, n. 20, p. 213 (101), sau ca „platformă înălţată", „altar", „sanctuar" sau „prezbiteriu", aşa cum apare menţionat în can. 56 (Laodiceea, 343).

[69] Voluntatis – lit.: prin voinţa proprie.

[70] „Ce să spun despre dorul de care aţi dat dovadă, de nebunia de ieri şi de agitaţia, de strigătele din piaţă?" în versiunea greacă.

[71] Adaos prezent în versiunea greacă.

[72] „Căci reuşita Bisericii [este] când rădăcina este strâns legată de crengi, când păstorul oilor sălăşuieşte împreună cu oile" în versiunea greacă.

[73] „Căci pe eretici i-aţi călcat în picioare şi pe cei ce încălcaseră legea i-aţi adus prin convingere la botez" în versiunea greacă.

[74] Adulteros – lit.: adulteri.

12. Dar noi am dorit, s-a zis, să prăznuim Paştele cu tine. [Iar eu] voi împlini cele pe măsura iubirii voastre, întrucât aţi risipit deja supărarea de pe chipul vostru[75]. Căci dacă tatăl l-a primit pe fiul risipitor, de îndată l-a împăcat cu el şi nici nu l-a pedepsit, ci pe loc l-a îmbrăţişat (*Lc* 15, 22), cu atât mai mult fiii îl vor primi pe tatăl lor.

13. Însă s-a zis: voiam să prăznuim Paştele cu tine[76]. Dar răspund deja la aceasta. Voiaţi să faceţi Paştele cu mine? Nimeni nu vă opreşte să serbaţi Paştele cu mine astăzi; dar poate veţi spune: este cu putinţă să prăznuim două Paşti? Nu, ci (se poate celebra) unul şi acelaşi, dar de mai multe ori. Precum soarele răsare întotdeauna şi nu spunem că sunt mai mulţi sori, ci că soarele răsare zilnic, astfel şi Paştele este săvârşit întotdeauna, iar când este celebrat, este unul (şi acelaşi) în datina voastră.

14. Noi nu suntem asemenea iudeilor, nu suntem sclavii unui loc anume, nici nu suntem constrânşi de soroace[77], întăriţi (fiind) prin glasul Domnului: „ori de cîte ori, zice, veţi mânca pâinea aceasta şi veţi bea acest pahar, moartea Domnului vestiţi" (*1 Co* 11, 27). De fapt, şi astăzi pomenim moartea lui Hristos. Dar precum atunci (a fost) praznic, şi azi (este) praznic. Acolo unde se bucură iubirea, acolo este praznicul şi în locul în care i-am primit pe fiii veseli, eu celebrez cea mai mare sărbătoare[78]. Pentru că şi acel (Paşte) este praznic al iubirii. „Căci atât, zice, a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat pentru ea" (*In* 3, 16).

15. Dar s-a mai spus: fiind tu absent, mulţi au fost botezaţi. Şi ce este cu aceasta? Harul nu este cu nimic mai prejos, [iar] darul lui Dumnezeu nu se poticneşte. Aceia nu sunt botezaţi în prezenţa mea, dar sunt botezaţi fiind de faţă Hristos. Oare omul este cel ce a botezat? Omul îşi întinde dreapta, dar Dumnezeu îndrumă mâna. Iubitule, să nu ai îndoieli cu privire la har, pentru că este darul lui Dumnezeu.

16. Ia aminte mai vârtos la cele ce sunt spuse. Dacă din întâmplare, după ce vei înainta solicitările pentru o oarecare pricină, îţi este arătată o scrisoare imperială şi vei primi respectiva scrisoare, nu vei cerceta cu ce fel de condei a semnat-o regele, nici pe ce fel de hârtie, nici cu ce fel de cerneală, ci veţi căuta un singur lucru, anume dacă regele a semnat-o. Astfel şi la botez hârtia este conştiinţa, condeiul este limba preotului, (iar) mâna este harul Duhului Sfânt. Prin urmare aceeaşi mână (divină) a scris fie prin intermediul meu, fie al aceluia care a săvârşit slujirea preoţească.

---

[75] Lit.: din înfăţişarea voastră.

[76] Adaos prezent în versiunea greacă.

[77] Nec subditi sumus necessitate temporis – lit.: nici nu suntem supuşi necesităţii vremii.

[78] „În locul în care copiii l-au primit pe tatăl [este] sărbătoare" în versiunea greacă.

17. Noi suntem slujitorii, nu autorii (Tainelor). Chiar şi Pavel este un slujitor. „Astfel chiar, zice, să ne socotească fiecare om: drept slujitori ai lui Hristos şi iconomi ai tainelor lui Dumnezeu" (*1 Co* 4, 1). „Căci ce ai pe care să nu-l fi primit" (*1 Co* 4, 7). Dacă am ceva, l-am primit; dacă am primit, nu este al meu, ci al celui care mi-a dat darul. Deci să nu te îndoieşti, iubitule, (că) harul lui Dumnezeu este deplin. Locul nu împiedică (săvârşirea Tainei), fie că eşti botezat aici, ori în corabie, ori pe drum. Filip a botezat pe cale (*FA* 8, 26-40), Pavel în lanţuri (*FA* 16, 25-33), Hristos (l-a mântuit) pe cruce pe tâlharul în suferinţă şi (acela) de îndată a dobândit intrarea în rai (*Lc* 23, 39-43).

18. Pentru aceasta mă bucur şi salt şi preţuiesc rugăciunile voastre cu care am plecat în Asia, cu care m-am întors, cu care am traversat marea şi am navigat fericit ajutat prin rugăciunile voastre. Chiar nu am intrat în corabie fără voi, nici nu am înaintat fără voi, nici (nu am intrat) în (vreo) cetate fără voi, şi chiar fiind despărţit cu trupul, totuşi (rămâneam) alipit prin dragoste.

19. De fapt vedeam biserica voastră în marea largă şi tresăream de bucurie. Aceasta este o dragoste care nu cunoaşte mărginire. Intram într-o biserică, stăteam la altar, aduceam rugăciuni şi ziceam: Doamne păzeşte Biserica pe care mi-ai încredinţat-o. Chiar dacă eu sunt absent cu trupul, dar îndurarea Ta, care m-a condus acolo, este prezentă şi mi-a îngăduit să dobândesc mai mult decât meritam. [Eu I-am cerut ca să vă aibă în pază şi Acesta a împlinit cu mult mai mult][79]. Iar mulţimea celor prezenţi dă mărturie că (Biserica voastră) a sporit. Văd că viile înfloresc şi nicăieri (nu mai sunt) spini, şi nici vreo urmă de ţepi. Saltă oile şi nicăieri (nu se găseşte) lupul. Căci şi dacă s-ar afla pe undeva a şi fost găsit preschimbat în oaie. Şi atât (de mari) sunt credinţa şi iubirea voastră, încât îi chemaţi pe ceilalţi la imitarea voastră. Însuşi Domnul v-a păzit pe voi, (El) Însuşi m-a adus înapoi şi pe mine şi, fiind aflat în slăbiciune, am simţit ajutorul rugăciunilor voastre pe care le cer zilnic pentru mine.

20. Călătoria mea a încununat oraşul vostru, iar acum s-a arătat tuturor că mă iubeaţi dintru început. Astfel chiar nefiind de faţă m-aţi considerat ca şi cum aş fi fost prezent. Căci când eram în Asia spre îndreptarea bisericilor, cei ce veneau de aici acolo ne anunţau zicând că aţi dat foc oraşului. Desigur, afecţiunea obişnuieşte în timp să scadă, dar iubirea voastră a sporit zilnic. [Nu a fost dată uitării, ci s-a apris cu mult mai mult][80]. Şi cu siguranţă l-aţi iubit astfel pe cel absent, şi cred că îl veţi preţui mai bine pe cel prezent. Aceasta este comoara mea, acestea sunt bogăţiile mele şi de aceea am nevoie de rugăciunile voastre. Rugăciunile voastre îmi sunt zid şi tărie.

[79] Adaos prezent în versiunea greacă.
[80] Adaos prezent în versiunea greacă.

21. Să nu zică (cineva): eu sunt laic, în ce chip mă voi putea ruga pentru sacerdot? Ascultă Scriptura care zice: „rugăciunea să fie neîncetată" (*FA* 12, 5). Şi rugăciunea comunităţii a dezlegat lanţurile lui Petru şi lui Pavel i-a sporit curajul propovăduirii (*FA* 13, 1-3)[81]. Rugăciunea a închis gura leilor (*Dan* 6, 19-22), [chitul a amuţit prin rugăciune][82], rugăciunea a curmat dezbinarea, rugăciunea a deschis raiul, rugăciunea a deschis marginile cerului, prin rugăciune a zămislit cea stearpă, rugăciunea lui Corneliu a pătruns cerul (*FA* 10, 1-8), rugăciunea l-a îndreptat pe vameş (*Lc* 18, 10-14).

22. O astfel de întărire aştept de la voi, un astfel de har cer, iar Dumnezeul slavei, privind la rugăciunile voastre, să-mi dea cuvânt în deschiderea gurii mele prin care aş putea să-l îndrum pe poporul încredinţat mie spre mântuirea prin Hristos Domnul nostru, căruia împreună cu Dumnezeu Tatăl şi cu Sfântul Duh este cinstea, slava şi puterea în vecii vecilor[83]. Amin.

Aici se încheie (predica) despre întoarcerea aceluiaşi din Asia.

[81] „Rugăciunea l-a dezlegat pe Pavel de tăcere" în versiunea greacă.

[82] Adaos prezent în versiunea greacă.

[83] „Ca Dumnezeu, primind rugăciunile voastre, să vă dăruiască abundenţa atât a celor bune de acum cât şi a celor viitoare în Hristos Iisus, căruia fie slava în veci. Amin" în versiunea greacă.